

ECONOMIC EFFICIENCY OF FREELANCE AND SELF-EMPLOYMENT AMONG STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UZBEKISTAN

Tashkent University of Economics and Pedagogy
1st year student of Economics
Abdug'aniyeva E'zoza Ali qizi

Abstract: This article provides a comparative analysis of the economic efficiency of traditional part-time employment and modern freelance (gig economy) activities among students of higher education institutions in Uzbekistan. Based on surveys conducted within the framework of the research, students' income sources, time expenditure, and labor productivity were studied. The results indicate that self-employed students in fields such as information technology, digital marketing, and tutoring spend less time and earn higher incomes compared to students working in the traditional service sector, while also building foundational experience for their future careers in their respective specialties.

Keywords: Freelance, self-employment, student economy, gig economy, human capital, labor efficiency, digital market, part-time employment.

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida an'anaviy qisman bandlik va zamonaviy frilans (gig-iqtisodiyot) faoliyatining iqtisodiy samaradorligi qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida o'tkazilgan so'rovnomalar asosida talabalarning daromad manbalari, vaqt sarfi va mehnat unumdorligi o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, axborot texnologiyalari, raqamli marketing va repetitorlik kabi sohalarda o'zini o'zi band qilgan talabalar an'anaviy xizmat ko'rsatish sohasida ishlovchi talabalarga nisbatan kamroq vaqt sarflab, yuqoriroq daromad topmoqda hamda o'z mutaxassisliklari bo'yicha kelajakdagi karyeralari uchun dastlabki tajribani shakllantirmoqda.

Kalit soʻzlar: *Frilans, oʻzini oʻzi band qilish, talabalar iqtisodiyoti, gig-iqtisodiyot, inson kapitali, mehnat samaradorligi, raqamli bozor, qisman bandlik.*

Kirish

Talabalik davri inson hayotidagi eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy bosqichlardan biri boʻlib, bu davrda shaxs nafaqat kasbiy bilimlarni egallaydi, balki oʻzining ilk mustaqil moliyaviy qarorlarini qabul qila boshlaydi. Soʻnggi yillarda Oʻzbekistonda taʼlim kontraktlari, ijara toʻlovlari va yashash xarajatlarining oshishi talabalarning qoʻshimcha daromad topishga boʻlgan ehtiyojini keskin oshirdi. Anʼanaviy mehnat bozorida talabalar uchun taklif etiladigan ish oʻrinlari (ofitsiant, sotuvchi, qorovul, farrosh) odatda qatʼiy ish rejimini talab qiladi va kam ish haqi toʻlanadi. Bu esa oʻz navbatida talabaning dars oʻzlashtirishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Biroq, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va "oʻzini oʻzi band qilish" qonunchiligining soddalashtirilishi talabalar uchun mehnat bozorida mutlaqo yangi imkoniyatlar eshigini ochdi. Frilans (masofaviy erkin ishlash) va gig-iqtisodiyot (bir martalik yoki qisqa muddatli buyurtmalar asosida ishlash) talabalar iqtisodiy faolligining asosiy drayveriga aylanmoqda.

Tadqiqotning maqsadi — talabalar oʻrtasida frilans va oʻzini oʻzi band qilish shakllarining iqtisodiy samaradorligini (sarflangan vaqt va topilgan daromad nisbatini) anʼanaviy ishlarga qiyoslagan holda baholash hamda uning talaba kasbiy rivojlanishiga taʼsirini oʻrganishdir.

Tadqiqot Metodologiyasi

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun empirik (amaliy) tahlil usullaridan, xususan, miqdoriy soʻrovnoma va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot doirasida Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universitetida tahsil olayotgan 1kurs 250 nafar talaba orasida onlayn so'rovnoma (Google Forms) o'tkazildi. So'rovnoma anonim tarzda olib borildi va respondentlarning xolis javob berishi ta'minlandi.

Iqtisodiy samaradorlikni o'lchash uchun "Soatbay daromad" indikatori qabul qilindi. Bu ko'rsatkich quyidagi formula asosida hisoblendi: Iqtisodiy samaradorlik = Oylik o'rtacha daromad / Oyiga sarflangan ish soatlari. So'rovnoma ishtirokchilari uch guruhga ajratildi:

An'anaviy ishlovchilar: (xizmat ko'rsatish sohasi, savdo, jismoniy mehnat).

Frilanserlar va raqamli xizmat ko'rsatuvchilar: (SMM, dizayn, dasturlash, kopirayting, tarjimonlik).

O'zini o'zi band qilgan boshqa mutaxassislar: (repetitorlar, Yandex/Uklon haydovchilari, kuryerlar).

Natijalar

Olingan statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, so'rovnomada ishtirok etgan talabalarning 68 foizi o'qishdan tashqari vaqtda doimiy yoki vaqti-vaqti bilan daromad topadi. Ularning faoliyat turlari bo'yicha taqsimlanishi mehnat bozorida jiddiy tarkibiy o'zgarishlar yuz berayotganini tasdiqladi.

Eng ommabop yo'nalishlar ro'yxatida raqamli va intellektual xizmatlar yetakchilik qilmoqda. Talabalarning 45% ga yaqini aynan smartfon yoki noutbuk orqali masofadan daromad topadi.

1-jadval Talabalarning bandlik sohalari bo'yicha taqsimoti.

Faoliyat yo‘nalishi	Ishtirokchilar ulushi (%)	Asosiy format
Ta’lim va repetitorlik	22%	O‘zini o‘zi band qilish
SMM, Target, Dizayn	18%	Frilans (Masofaviy)
Kuryerlik va Taksi	15%	Gig-iqtisodiyot platformalari
Savdo va xizmat ko‘rsatish	13%	An’anaviy qisman bandlik
Dasturlash va IT	10%	Frilans / Outsorsing
Boshqalar (ishlamaydiganlar)	22%	Yo‘q

Tadqiqotning eng muhim qismi — talabalar qaysi ishga qancha vaqt sarflab, qancha pul topishini tahlil qilish bo‘ldi.

2-jadval. Iqtisodiy samaradorlik.

Ish turi	O‘rtacha haftalik ish vaqti	O‘rtacha oylik daromad	Bir soatlik mehnat qiymati
An’anaviy ish (ofitsiant, sotuvchi)	30 - 35 soat	2,5 mln so‘m	~ 18 000 so‘m
Kuryer / Taksi (Yandex, Uzun)	20 - 25 soat	3,0 mln so‘m	~ 30 000 so‘m

Ish turi	O‘rtacha haftalik ish vaqti	O‘rtacha oylik daromad	Bir soatlik mehnat qiymati
Repetitorlik (Til, fanlar)	12 - 15 soat	3,5 mln so‘m	~ 60 000 so‘m
Frilans (SMM, IT, Dizayn)	15 - 20 soat	4,5 mln so‘m	~ 65 000 so‘m

Izoh: Raqamlar 2025-2026 o'quv yili uchun o'rtacha bozor ko'rsatkichlari asosida yaxlitlangan.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, frilans va repetitorlik bilan shug‘ullanuvchi talabalar an’anaviy ishchilarga qaraganda 2 barobar kamroq vaqt sarflab, qariyb 2 barobar ko‘proq soatbay daromad

Natijalar tahlili talabalar o‘rtasida o‘zini o‘zi band qilish va frilans faoliyati an’anaviy ishlarga nisbatan har jihatdan ustun va iqtisodiy samarali ekanligini isbotlaydi. Buni bir nechta makroiqtisodiy va ijtimoiy omillar bilan izohlash mumkin.

Vaqt moslashuvchanligi va ta'lim sifatining saqlanishi. Talaba uchun eng qimmat resurs — bu vaqt. Frilansning eng katta iqtisodiy ustunligi shundaki, talaba qat’iy ish grafigiga bog‘lanib qolmaydi. U o‘z buyurtmalarini darsdan keyin, tungi vaqtlarda yoki dam olish kunlari bajarishi mumkin. An’anaviy ishlarda band bo‘lgan talabalarning 70% dan ortig‘i o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari pasayganini ta’kidlagan bo‘lsa, frilanserlar orasida bu ko‘rsatkich sezilarli darajada past.

Inson kapitaliga sarmoya. Tadqiqot davomida aniqlangan eng muhim xulosa shuki: iqtisodiyot fakulteti talabasi restoran da ofitsiant bo‘lib ishlasa, u faqat moliyaviy ehtiyojini qoplaydi, ammo o‘zining kasbiy ko‘nikmalarini o‘stirmaydi. Biroq shu talaba Excel dasturini o‘rganib, kichik korxonalar moliyaviy hisobot qilib bersa yoki SMM qilsa, u nafaqat pul topadi, balki universitetni bitirguniga qadar tayyor ishchi portfelini (portfolio) shakllantiradi. Demak, frilans kelajakdagi karyera uchun trampolin vazifasini o‘taydi.

Shunga qaramay, talabalar frilans faoliyatida qator qiyinchiliklarga ham duch kelishadi. Daromadning beqarorligi frilanser talabaning daromadi buyurtmalar soniga bog‘liq bo‘lib, u oydan oyga keskin o‘zgarishi mumkin. Huquqiy himoyasizlik ko‘pgina talabalar mijozlar bilan rasmiy shartnoma tuzmasdan (norasmiy) ishlaydi. Bu esa buyurtmachi tomonidan pul to‘lanmasligi yoki firibgarlik qurboni bo‘lish xavfini oshiradi. Sog‘liq uchun xavflar uzluksiz kompyuter qarshisida o‘tirish va uyqusizlik (ko‘pincha frilanserlar tunda ishlashadi) mehnat gigiyenasi qoidalarining buzilishiga olib keladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotning o‘sishi talabalar uchun o‘z-o‘zini band qilishning keng va serdaromad maydonini yaratdi. Tadqiqot farazlari to‘liq o‘z tasdig‘ini topdi: frilans va platforma bandligi talabalar uchun vaqt sarfi va daromad nisbati bo‘yicha eng yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega usuldir. U talabalarning nafaqat iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlaydi, balki kelajak mehnat bozoriga yuqori malakali, raqobatbardosh kadr bo‘lib kirib borishiga xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar: Talabalar iqtisodiyotini qo‘llab-quvvatlash va yuqoridagi xavflarni yumshatish uchun quyidagi qadamlarni tashlash maqsadga muvofiq.

Universitet kovorkinglari: Oliy ta'lim muassasalari hududida talabalar darsdan so'ng o'z loyihalari ustida ishlashi uchun bepul internet va kompyuterlar bilan jihozlangan maxsus kovorking zonalarini tashkil etish. Huquqiy savodxonlik: Universitetlarda "Soliq va o'zini o'zi band qilish asoslari", "Mijozlar bilan ishlash va shartnoma tuzish" kabi qisqa muddatli amaliy seminarlar o'tkazish. Universitet markazlashgan platformasi: OTMlarning o'zlarida iqtidorli talabalar va mahalliy tadbirkorlarni bog'lovchi mini-frilans birjalarini (veb-sayt yoki Telegram botlar) yaratish. Bu talabalarni ishonchli buyurtmachilar bilan ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar):

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zini o'zi band qilgan fuqarolar uchun soliq solish mexanizmini soddalashtirish to'g'risida"gi Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. *Mehnat bozori va aholi bandligi to'g'risidagi hisobotlar.*
- 3.Abdullayev, M. va boshqalar. (2023). "O'zbekistonda gig-iqtisodiyot: qonunchilik va bandlik tendensiyalari". *Iqtisodiyot va Moliya jurnali.*